

Przewaljski måste, i saknad af vägvisare, själf uppsöka den stig, på hvilken expeditionen skulle färdas vidare. Alldeles händelsevis påträffade han tvänne mongoler, af hvilka den ene under flere månader blef expeditionens kunniga och trogna vägvisare, hvarför kosan nu utan tvekan kunde styras på tsajdan. Samma dag fann man en ypperlig lägerplats vid en biflod till Dan-Hä. Przewaljski beslöt att här hvilade ut, tils de soldater, som med vägvisaren blifvit utskickade att uppsöka vägen, skulle återvända. Medan Przewaljski och hans kamrater, utsträckta på de mjuka filtarna, njuta af aftonsvalkan under de lummiga träden och kamelerna äta sig mätta, skola vi med en blick på kartan lämna en orienterande beskrifning af de trakter, i hvilka expeditionen för närvarande uppehåller sig.

Georg Fraser.

Om pedagogisk optimism ¹⁾.

Pessimism och optimism — dessa termer höra naturligt till alldagsfilosofin, som lefver på hvar mans läppar. Intet problem i hela världen har ju att glädja sig åt enahanda popularitet som lyckans problem. Ja, jag behöfver här endast nämna detsamma, för att enhvar inom sig skall göra bekännelsen att det problemet är gripet äfven ur hans tankefär, att med andra ord äfven han mycket befattat sig därmed, grubblat däröfver. Konsten att blifva lycklig, se där en rubrik som ej dör ut, hvarken i den populärfilosofiska literaturen eller i människornas intresse, och såsom förgreningar af denna ädla konstdisciplin göra sig bemärkta: konsten att blifva rik, konsten att lefva länge, konsten att bevara skönhet, ända till konsten att behaga, bruka människor för sina ändamål och så vidare. Nåväl, pessimist eller optimist, det vill i vanligaste tal endast beteckna vår ställning till lyckans problem: man är det ena eller det andra, alteftersom man anser sig äga större eller mindre apparencer att blifva lycklig här i världen, alteftersom man i det ena fallet förtviflar, i det andra åter eldas af glada utsikter att hinna målet. Vid detta slags öfverläggningar framstår nu det egna jaget helt naturligt såsom världens centrum; världen själf antar ljus eller mörk färg, alteftersom det går en illa eller väl; antingen stiger då vår bevägenhet för världen eller vänder den sig i afvoghet, hat.

Man må ur etisk synpunkt döma lindrigare eller strängare öfver denna jakt efter världsguden lyckan — det ges en rigoristisk etik, som hälst proskriberar hela begreppet lycka — så mycket skall man i alla hänseenden medgifva, att en optimism af nyss antydda vanliga slag

¹⁾ Inträdesföredrag, hållet den 30 januari 1889 i universitetets solennitetssal.

ej är egnad att förlåna sin bärare positiv etisk adel — en optimism, där den öfver alltillvarelsen bredda ljusa reflexen härstammar från de fröjder man njuter inom det egna egoistiska skalet, eller så att säga från en gynnsam vitalförmåelse hos en själf. En sådan optimism är ofta temperamentssak, har sina effektiva förutsättningar i öfversvallande ungdomshälsa, i en välförsedd börs och dylikt: altså idel vanskliga värden, de där ej förmå ingifva oss synnerlig aktning.

Men det är icke håller detta slags optimism jag ville tala om, utan en optimism som man kan ha heder utaf, en optimism som kan, ja bör pryda det mest osjälfviska af alla lefnadsvärf: uppfostrarens arbete för det växande släktets fullkomning. Afven här gäller ju att skönja mål, men endast obetingadt ädla mål och att sedan — icke misströsta om möjligheten att närma sig dem. Ingen pessimism får besmitta uppfostraren i hans arbete, ty i samma ögonblick förlamades ju hans kraft och det vore ute med honom. Man bör kunna tro på upphinneligheten af sina mål, om man oförtrutet skall kunna vara värksam i deras riktning. Hällre än att streta uppenbart förgäfves låter man händerna falla och hängifver sig åt en maklig resignation.

Men om nu pessimismen i fråga om möjligheten af människosläktets fullkomning ändå tränger sig på en, med ovederläggliga vittnesbörd faller öfver en? Hvad gör man då? Ja då skall man väl ärligtvis ej kunna annat än bekänna sig till densamma. Jag vill således icke neka att icke ett ärligt sanningssträfvande understundom kan komma till pessimistiska slutsatser, och det kan ej vara min mening att påstå att man i sådant fall borde skörda vanheder för sin goda öfvertygelses skull — som om någon pliktlära i världen kunde ålägga en att vara pedagogisk optimist till hvarje pris! Helt visst kan man, afven som pessimist, ännu behålla en hög rang, exempelvis som snillrik tänkare, som skald, som flantrop och välgörare i vidsträcktaste skala, och hvad man som pessimist bestämdt har de största utsikter till, det är att blifva en intressant personlighet, ty det är nu en gång det egendomliga med pessimismen, att den intresserar vida mer än opti-

mismen. Men hvad man som pessimist bestämdt icke kan, det är att med kraft och framgång sköta det mödosamma uppfostringsvärfvet, vara pedagog med besked. Det har man då upphört att vara. Från den höga, den bragdrika pedagogiken är optimismen oskiljbar. För den är man altså då förlorad. Och dock skola vi strax finna att den pedagogiska optimismen, sådan den kommit öfver till oss från vår vetenskaps stormän, i viss mening städse förutsätter afven pessimistiska betraktelser eller så att säga alltid reser sig ifrån en basis af pessimism, af dyster världsbetraktelse.

Ty den höga pedagogiken afser ej barnauppfostran allena, utan vill väsentligen föra mänskligheten i stort framåt och är således ej nöjd med mänskligheten sådan den är. Distinktionen, som här göres, må ej aktas ringa! Ty betraktar man barnet i all dess klenhet och ofullkomlighet, då det födes, så kunde det till en början synas vara stötvärk nog för pedagogiken att från denna primitiva ståndpunkt föra barnet upp till den höjd, på hvilken den lefvande kulturmänskligheten står. Tvifvelsutant fattar också flertalet bestående skolor sin uppgift så: de djärfvas alls icke gå längre, se för öfrigt icke håller anledning att gå längre än att af barnen, som det heter, göra — folk, det är en hop förnumstiga individer, noga efter den schablon som, hvart man än blickar, uppfyller världsmarknadsplatserna, kort om godt: den löpande årgångens patenta kulturmänniska. Steget ifrån barnet i vaggan till denne fullmyndige nutidsindivid är i alla fall så aktningsbjudande, att pedagogiken ej synes behöfva drömma om större värf än att hederligen tillryggalägga den här utstakade sträckan. Men om också de i samhället funktionerande pedagogiska inrättningarna, såsom tämligen själfallet är, sällan syfta längre än till den af samtiden ljudligen approberade normalbildningen, — för de pedagogiska stormännen, de där i vår historia tryggt åt sig en varaktig plats, har sådant ej varit nog, de ha städse ålagt uppfostringskonsten vida svårare värf än detta. De ha ej nöjt sig med att fixera den i ett historiskt moment upphunna medelbildningsnivån för att sedan se sin konstns resurser och bemyndiganden uttömda, då den växande

generationen bragts upp i jämhöjd med denna nivå. Nej, själfva nivån ha de velat ha annorlunda, och till en väsentligen högre och bättre position än den, på hvilken fädren, på hvilken måhända de själfva stodo, ha de velat förhjälpa barnen. Ty låt oss blott lägga märke till det hemliga, heroiskt eggande motiv, tack vare hvilket desse män öfverhufvud kommo att vända all sin häg, sitt lifsarbete åt pedagogiken! Detta motiv låg ej inom barnavärlden såsom sådan, utan det låg långt mer uti det tillstånd, hvori de varnade den vuxna kulturmänkligheten, ett tillstånd, som i ett eller annat hänseende framkallade deras ömkan, deras indignation.

Sålunda är våra store pedagogers optimism endast så mycket mer att beundra, som den städse framblixtrar ur ett slags pessimistiskt hölje, utvecklar sig ur en mörk och dyster syn på den närmast omgifvande värkligheten. Det är hos desse män, om man så vill, en pessimistisk och en optimistisk ådra, som löpa jämsides, den förra hämtande sin näring utur anblicken af en bristfull social värklighet, den senare utur en ovorden idealvärld, den deras tanke siande skådar och deras vilja oafåtligt sträcker sig till. Men det stora öfvertaget behåller här slutligen ändå optimismen, ity att pedagogiken framställer sig som ett medel att lyfta värkligheten högre och högre, idealvärlden till möte, och sålunda försona bägge, ej genom afprutning på de ideella fordringarnas sida, utan genom en successiv, fredlig omgestaltning af realiteten. — Och härmed äro nu grunddragen i den pedagogiska optimismen kort angifna. Desamma skola erhålla större liflighet och åskådlichkeit, om det tillåtes mig att ur historien hämta ett och annat belysande exempel. Jag väljer här till tvänne de celebraste: Rousseau, Pestalozzi.

En text, som otaliga gånger anförts och kommenterats, äro inledningsorden till Rousseaus Emile, detta det snillrikaste och kanske mest inflytelserika verk, som någonsin skrifvits i pedagogik: „alt är godt såsom det framträder ur Skaparens hand, alt urartar under människornas händer“. Vid själfva ingressen möter oss här, kan man säga, dubbelgestalten af en dels optimistisk, dels pessimistisk lifssyn. I den ena delen af denna ingress prisar Rousseau

den rena, oförfalskade naturen, Skaparens omedelbara verk: den blir den vägledande ljusbilden i hans pedagogik. I den andra delen brännmärker han i motsats därtill kulturren, människornas verk, ser däri idel beklaglig urartning. Han är lika afsvuren vedersakare till ett i hans tycke djupt sjunket, skändt, snart sagdt i själfupplösning stadt samhällslif, som han är inspirerad beundrare af alt det naiva han ännu anträffar i den ogrumlade naturens sköte. Utur denna kontrast af motsatta känslöstämningar framspringa nu för honom alla hans lysande pedagogiska vyer, och det är dessa vyer som omsider ändå definitivt rädda honom öfver på optimismens sida. Han tror på möjligheten af en idealuppfostran, genom hvilken den vilsekomna kulturmänniskan kan återvinnas åt sitt förlorade paradys, åt en oskuldsfull naturlighet; han skizzerar ju för våra blickar en sådan idealuppfostran, och han gör det med glöden af verklig tillförsikt. Detta är tillräckligt för att i våra ögon stämpla honom som pedagogisk optimist, trots all den oförsonliga bitterhet han röjer gentemot de historiskt vordna kulturförhållandena, hvarhålst han nalkas dem, och trots de pessimistiskt dystra färger han städse håller i beredskap för deras räkning — icke så alldeles utan skäl, skall man väl säga vid tanken på det faktiska samhällstillståndet under den beryktade ancien regime. Uti en rationell uppfostran hälsar Rousseau, likasom senare Pestalozzi, ett räddningsmedel för mänskligheten, eljes vore han ohjälpligen pessimist, äfven han, i fråga om dess öde.

Att sålunda utur förtviflade förhållanden vädja till pedagogiken; att från dess höjder varsna en ljusning, där världen i öfrigt ter sig som mörkast; med ett ord: pedagogiken såsom drömd regenerationskälla för ett samhälle, det är, jag behöfver endast påminna därom, äfven i våra dagar ett känt belletristiskt motiv. Den pessimistiskt mörka fond, från hvilken de pedagogiska utsikternas ljusbild har att afsticka, fattas oss ju ingalunda. Vår psykologiskt-realistiska diktning, så väl den än eljes kunnat falla oss i smaken, har länge och väl uppfyllt oss med ångslan och vemod å mänsklighetens vägnar. Så mycket man än varit böjd att skänka erkännande åt denna dikt-

nings sanningssträfvän, den oförskräckta och skoningslösa afslöjningslustan, ett är säkert: till outhärdlighet kvalmig och tryckande har atmosfären känts bland massan af härhopad realistisk iakttagelsedetalj, där gåtorna ej velat taga en ända, där så mycken mänsklig svaghet, halfhet, egoism, lögnaktighet gyttat sig tillsammans för att tillspärra alla gladare synvidder, ja för att bringa den absoluta etiska måttstocken mer och mer ur bruk, mer och mer i förgätenhet. Men en och annan har då ej härdat ut i denna disiga värklighetsluft, han har dristigt låtit det *flagga* — det är värkligen Björnsterne-Björnsons karaktäristiska boktitel som föresväfvar mig — och optimismens, de glada utsikternas flagg var då, som vi alla veta, pedagogikens. Man löper i våra dagar nog fara att väcka förargelse genom blotta citerandet af moderna literaturalster, angående hvilka meningsstriden än ej brunnit ut. Men det vore missförstånd att tro det för oss här låge vikt vid att tillskrifva sådana alster annat än en symptomatisk betydelse. Såsom tidssymptom däremot måste de få gälla, och då vittna om att pedagogisk optimism äfven i dag ligger i luften, ja att den måhända är den enda sanna optimism som för ögonblicket står oss till buds.

Men den Rousseau'ska optimismen kan i alla fall icke blifva vår, vi hafva att mot den göra altför viktiga invändningar. Man vore frestad att säga att det sublimes mål Rousseau fixerar för sin barnauppfostran icke ligger framåt i tiden, som hvarje sundt, praktiskt mål bör ligga, utan att det väsentligen ligger tillbaka: det sammangår icke med en behjärtad föreställning, som i utvecklingens riktning sträckte sig mot det ovordna ideella, utan detta mål sammangår snarare med en längtansfull tankeflykt tillbaka till det framfarna, till ett lyckligt, men i det stora hela svunnet naturtillstånd. All denna arkadiskt hänryckta, vemodsfulla resignation, som är grundstämningen i Nouvelle Heloise med dess utstofferade urskogsidyller och som därifrån svämmar öfver till Emile, det är rakt ingen stämning för den moderna pedagogiken, ty denna måste ha mera stål, mera behjärtad framtidstro i barmen. Nej, romantiken kan öfverhufvud ej ha succès på vårt altigenom praktiska arbetsfält, där det gäller att spanna hvar

andlig muskel! Men intressant kan den vara än i dag och som barn af sin tid jämväl förklarlig. Man föreställe sig denna tid, då den annalkande stora revolutionen som en hotfull molnvägg tillyckte alla perspektiv i riktningen framåt, då man var anvisad att för stundens tröstlösa erfarenheter hålla sig skadeslös dels genom att med sina ideal, sina räddade husgudar, flykta från all tid och värklighet till den rena fantasins regioner, dels genom att, intonerande det framfarnas motiv, åt sina önskningar söka något imaginärt fäste i medeltid eller sagotid. När sedan revolutionsmolnet började urladda sig, voro dess närmaste ödeläggelser så upprörande, att ej blott sensibla själar, nej äfven många de starkaste ej förmådde skönja någon välfärd, någon förnuftigare tingens ordning, framgryende utur det stora förstörelsevärket. I stället för att ana till nya bragdrika värf för folkens frigörelse, lämnade man värkligheten, stats- och samhällsangelägenheterna till rof åt stundens barbarer, folk, som födts med grofva lemmar och ett brutalt begär att blicka allting rätt i synen. Det blef i motsats därtill god ton, blef nobla själars privilegium att på hvart steg begråta ett förloradt paradisi. Världsuret skulle hälst vända om i sin gång. Eller ock klamrade man sig exalteradt fast vid hvarje spillra af den svunna härligheten, hvars torftiga gengångarskap i det närvarande man tilläfventyrs ännu tyckte sig skönja. En sådan spillra af grusad naturfullkomlighet varsnade man exempelvis i ett vänt kvinnoöga — hälst detta blå och bottenlösa, som vet af ingen energisk viljeblixt, alt i den största möjliga kontrast till den krassa realitetens därutån för dyrkade makter. En smäktande, ridderlig kvinnokult uppstod. Detta var blott ett drag hos romantiken. Ett annat, som intresserar oss mera, är dess af samma skäl förklarliga barnakult: det friska barnalöjet tycktes en reminiscens från Eden. Säggen om barnens änglarenhet stammar alt från denna tid.

Nu kunde någon utbrista: är icke det den sanna pedagogiska optimismen, det att akta barn som änglar? Men jag måste svara: det är snarare all pedagogiks förfall, ty för änglar arrangerar man ingen uppfostran, håller man ingen skola. Nej, det skall nog befinnas hålla streck: där

barn gälla som änglar, där är det ej mycket bevändt med pedagogiken; hvartill en och annan kvinlig åhörare måhända skall vilja foga att där kvinnan dyrkas som fe, hälgon eller något dylikt, där har det i regeln varit illa bestäldt med kvinnosaken. — Också har ju denna romantiserande pedagogik alldeles konsekvent påbjudit en så kallad negativ uppfostran, det är en uppfostran, som ej vill göra stort annat än fjärranhålla mänskliga inblandningar, de där endast kunde störa naturens härliga själfutveckling hos barnet. Af sig själf skulle egentligen den goda kärnan träda fram i dagen, den fans där från början alldeles obestriddigt, den behöfde allraminst först dragas försorg om. Uppfostrarens roll var i det stora hela den passiva åskådarens eller på sin höjd den osynliga teatermaskinistens.

Vi tänka i dag i denna punkt alldeles annorlunda, vi som gjort oss förtrogna med utvecklingstanken. Fullkomligheten står icke vid barnets vagga, såsom Rousseau vill det, då han prisar den medfödda naturen och endast den såsom god, utan fullkomligheten vinkar tvärtom som ett mål vid slutet af en lång utveckling, därvid pedagogiken i framstående mätto skall vara naturen behjälplig. Här förslå ingalunda idel negativa uppfostringsåtgärder, utan positivt måste det sörjas för ett utsäde till godt i den ungdomliga andens jordmån.

Men med denna tanke ha vi redan begifvit oss öfver till den mans åskådningssätt, hvars rena, storslagna intentioner bilda så att säga vår tids pedagogiska samvete, jag menar Pestalozzi, i hvilken vi nu gå att hälsa den fullgode representanten för vår pedagogiska optimism. Den världspessimistiska ådra, som för oss, paradoxalt nog, framstod som denna optimisms förutsättning, rättare de häftiga världsanklagelsernas och lamentationernas, den oblidkeliga samhällskritikens ådra, kväller äfven hos Pestalozzi rik och bred. En flyktigare läsare ser ingen utväg ur dessa ändlösa jeremiader, som fylla Pestalozzis skrifter och som hafva till föremål dels det andliga och materiella armod, den beklagliga råhet och hjälplöshet, hvori de lägsta samhällsklasserna äro försänkta, dels åter den förskräckande anda af osanning och hjärtlöshet, som fått makt med de

bildade, ity att dessa så kallade bildade idisla ord, idel ord, men äro utblottade på verklig åskådning eller, annorlunda uttryckt, ity att de i hjärtat och anden erfara, verkligen upplefva endast en obetydlig del af alt det vackra de föra på läppen. Sålunda är världen alt annat än Pestalozzi i lag, och han tröttnar ej att framdraga dess skuggsidor, han förmår likasom ej rycka sin blick ifrån dem. Man kan trygt säga: få ha så genomskådat huru eländigt det i grunden står till med oss, få ha så gripits af denna insikt som Pestalozzi. — Nåväl, är han nu pessimist, vänder han sig väl i dyster förtviflan bort från världen? Nej, ty här bryter som en mäktig flod hans kärlek till mänskligheten fram, och den drifver honom i pedagogikens armar: där blixtrar hoppet, där skymtar en allmän föryngringskälla. Att blifva skolmästare, det är nu i hans ögon, i betraktande af det ömmande i mänskornas läge, ett högre och ärorikare värf än att vara en Napoleon, än att vara den mest genialiske bland filosofer. På den pedagogiska stråten ser han den fredliga revolutionens väg utstakad. Barnen från i dag, de skola om någon tid utgöra hela det lefvande samhället, låt oss då se till att de äro bättre uppfostrade, att de fattiga hemmens barn stå med rikt upparbetade andliga resurser för att bestå sin dust med fattigdomen, att de bildade hemmens barn på allvar gått i sanningens, den innerligt åskådade, från all flärd, alt sken fria sanningens skola! Samhället själf skall såmedels varda nytt, ej blott rekryteringen för samhället vara en ny för hvarje gång. Hvad du nedlägger i barnet, det flyter i sinom tid in i samhället, se där pedagogens solklara socialpolitik!

Men hvarför ideligen tala om samhället, som om icke alt vårt intresse ytterst ändå koncentrerade sig kring den i samhället lefvande individen och gälde hans eget väl och ve! Historikern och rättsfilosofen må låta allmänandans förnämre dimensioner imponera på sig och uti individen se en sekundär företeelse af underordnad värde, en tillfällig yttring af den förras lif. Den äkta pedagog följer dem i detta hänseende ej, han är individualist i grund och botten; om någon, är han därtill genom sitt värf designerad. Och här visar sig i själfva värket

den pestalozziska optismen i hela sin storslagenhet och sin pedagogiska äkthet, då den ej vill gifva en enda lem af mänsklighet till spillo, i motsats både till allmänandans riddare, för hvilka mänskligheten endast en bloc har värde, och till den falska individualism, som håller på andligt nåde- eller snilleval och med lätt hjärta offerar massor af mänsklig alldagsexistens, blott den så mycket intensivare får dyrka mänskligheten på några punkter eller så att säga i enstaka praktexemplar. För den frie borgaren från det demokratiska Zürich äro pedagogikens välgärningar inga, om ej alla människor i dem kunna inbegripas. Massorna måste med, de stora, ärevördiga, ofta förgätna hvardagsmassorna, utur hvilkas böljande lif där i historiens halfskymning historiens alla lysande företeelser framdyka för att i väsensroten dock med dem vara ett och förblifva ett.

Rousseau viste ej af någon uppfostran för massorna, utan hans romantiserande optimism förledde honom att samtidigt uppstamma massornas lof och — lämna dem utan all hjälp, åt den djupaste vanvård; mycket naturligt, ty om man prisar den råde bonden såsom lyckligast och fullkomligast bland dödlige i betraktande af att han ännu står naturen närmast, så skall man föga se rimlig anledning att bispringa honom med andliga välgärningar, lika litet som man skall känna sig manad att göra något för hälgonet-kvinnan eller att positivt sörja för fullkommandet af ängeln-barnet. Sådana ljusgestalter få naturligtvis vara i ro för vår hjälp, den de i sin från början statuerade fullkomlighet helt visst ej behöfva. Men i pedagogiken gäller det just att se mycket i svart; har man sedan kärlek till, det vill säga en inre driffjäder att ej låta det bero vid eländet, då, först då är man på väg till de pedagogiska stordåden; detta är hvad Pestalozzis lif tydligast lär oss. Rousseau såg nog kulturen i svart, men han tillspillogaf den äfven engång för alla, därmed tillspillogifvande miljoner människor; det tröt honom i jämbredd med den andre å hjärtats vägnar, han nöjde sig med någon enda glädjande oas i förstörelsen, med en eller par Emiler, privilegierade barn, som kunde bestå sig en separatuppfostran i någon idyllisk vrå, afsides från världslarmet och

kulturens besmittande inflytelser. Den negativa uppfostran gestaltade sig till en exceptionelt dyr uppfostran. Pestalozzi däremot egde den kristliga dygden att icke blott se eländet, utan äfven just i dess midt välja sin egen position för att där, på eländets egen botten, utveckla ett lifsträfvande till dess afskaffande. Man kan säga att denne man med all sin omtalade hjälplöshet, sin oförmåga att skriva rätt, sin obenägenhet att läsa och så vidare är oss ett exempel på att det gifves hjärtats genier likasom det gifves den estetiska smakens och bildningskraftens, den spekulativa tankens genier och att odödlighet undantagsvis kan komma äfven sådana till del. De måste då blott ha vetat välja sin valplats rätt, och man skall, tror jag, enas därom, att för sådana hjärtats genier knappast en lämpligare valplats gifves än pedagogikens.

Men att sålunda se i svart eller rättare varsna världen i all dess ohöljda skröplighet, det är något som erfordrar sällspord kraft och får betraktas såsom en särskild försynens ynnest, isynnerhet om själens ödmjukhet ej lider därpå. Ja, den konsten att se hör till de svåraste, ty den innebär individens frigörelse från sin historia och samtid. Är ej den pedagogiska optimisten själf den rådande tidsandans barn? Skall han då ej vara adapterad efter sin omgifning, ifrån vaggan vand vid, därför äfven förslöad för de intryck, som från denna omgifning utgå, alldeles som det fordom hette om sfärernas sköna harmoni, att den nämligen ej längre uppfattades af de dödlige, emedan den från början ljudit i deras öron? Hvarifrån då med ens denna fria position i förhållande till det samhälle, däri man haft sin rot, att man klart varsnar dess skuggsidor? Äfven härpå vare oss Pestalozzis lif ett svar. Han hade förmånen att stå tillräckligt ensam; ensamheten var hans piedestal, där hans blick blef skarp och vidtspjånande. Så kunde han undgå den bedröfliga andliga atrofi, som så lätt bemäktigar sig det etiska omdömet, smyger sig in på viljekraften, där samhället bäddat bredt och bekvämt under oss, hvilket det åter alltid gör i samma mån det hoppas på vårt tysta medgifvande att ej störa eller rubba det i dess vana fogar. Ensam var Pestalozzi ej, sålänge han blott galde för en harmlös, begåfvad yngling, hvars hjärte-

värma kunde tagas för veklighet och hvars drömnatur tycktes böra hänvisa honom till mera praktiska medmänniskors råd och bistånd — intet fjättrar ju de andra så säkert vid oss, som om de, utan att åläggas nämnvärdt omak, dock lämnas tillfälle att vara oss till hjälp och stötta oss. Men när sedan hans rätta genius begynte röra sig i honom, den nämligen, som designerat honom till storhet här i världen, och när den dref honom att våga det första penningeödande experimentet med ett fattighus i Neuhoft, då föll mänskligheten ömkligt ifrån, de närmaste allrafrämst, och han vardt allmänt förklarad för en man, den där förspilt sitt lif, för en död man. Under därpå följande två långa decennier af social förödmjukelse, hvarunder ingen trodde på honom, förutom en kvinna, hade han tid nog att studera världen på den för hvarje framgångsrik betraktelse erforderliga distansen. Det var hans stora tur, om det ock vanligare kallas otur. Som gråhårsman såg han sedan bladet plötsligen vända sig, hyllningarnas aera grydde upp, och ingen var så från alla håll uppsökt som han. Jag nämner dessa detaljer blott för att kunna beteckna själfva detta lif som en illustration till vår optimism: ur tusen vedervärdigheter, alt slags fysiskt och psykiskt obestånd frambyter där omsider triumfen, ur djupaste förödmjukelse framgryr äran skön och klar. Äfven i den pedagogiska optimismen funno vi natt och dag, sol brytande genom svarta töcken — som det är i humorn. Blott att den långt mer energiska pedagogiska världsstämningen — i motsats till humorn, som betraktar och ler — hoppas och handlar.

Tänka vi till slut ännu en gång på vår utgångspunkt, lyckans begrepp och den vanliga optimism, som består i ett framgångsrikt jäktande efter denna världsguds ynnest samt en därmed sammanhängande ljus kolorering af alt det omgifvande, så märka vi huru långt afsides vi nu stått oss. Intet af vanlig världsberusning finnes hos den pedagogiska optimisten; tvärtom ser han skarpt, och det är för honom till och med fullt naturligt att främst fatta den bestående världens brister i sikte, altså betrakta jorden som ofullkomligheternas dal. Sin egentliga tjusning hämtar han från det ovordna, som lefver för hans siande,

mot framtiden vända öga. Men den dualism, som här hotar, försonas nu genom hans kärlek, som bjuder honom att i handling öfverbygga svalget mellan realitet och idealitet. Han har ej lof att på den egoistiska fantastens eller den veklige romantikerns vis svepa sig i sina drömsyner och gifva en värld till spillo eller en enda medbroder förlorad, utan han har, hållande det gamla vackra „per aspera ad astra“ i minne, att insätta all sin kraft, på det att världen må varda mer och mer fullkomnad och därigenom hans ideal stiga ned, eller rättare realiteten stiga högre och högre. Och man måste, tror jag, vid nykter betraktelse medgifva: endast en optimism af detta slag återstår för vår tids kulturmänsklighet. Den absoluta världsberusningens evangelium fångar hädanefter ej mer någon tänkande, lika litet som den absoluta världsförnekelsens, världsmärtans evangelium. De hafva båda haft sin tid och sina i filosofins och vitterhetens häfder minnesvärda representanter. Vi draga nu på pedagogikens praktiska fält den ärorika diagonalen.

Att pedagogiken i framstående män är kallad att samarbeta med statskonsten, med den praktiska nationalökonomien, ja med medicinen för att gestalta det mänskliga lifvet fullkomligare och befria samhället från missförhållanden, som tynga därpå; att således pedagogiken har ett värf betydligt utöfver det sekelärfda, att, som det heter, af barn dana människor; det torde i våra dagar någorlunda allmänt förnimmas. Att helt och hållet desavouera mörka punkter i den moderna mänsklighetens lifsgestaltning är något som endast den mest bonerade kultur-entusiasm, för att icke säga kulturförryckthet, kan fördrista sig till, och dess optimism förtjänar då ej ett ord från vår sida. Hvilken är nu, närmare utredd, pedagogikens stora praktiska mission i vår tid? Det är tvifvelsutan den fråga, som mest borde intressera. — Men jag vågar ej längre upptaga de närvarandes uppmärksamhet. Vare det nog för denna gång att inledningsvis hafva tecknat den pedagogiska optimismens allmänna väsen.

Waldemar Ruin.